

PRED SODNIM STOL- LOM PREDMARČNE BIROKRACIJE

Dr. Jos. Mal

V lanskem Domu in svetu (str. 307—310) sem objavil nekaj prispevkov za Prešernovo biografijo. Ob stoletnici prvega roja »Kranjske Čbelice« naj objavim sedaj še nadaljnje podatke, ki jih imam zbrane o možeh, ki so vplivali na razvoj našega kulturnega in političnega življenja v prvi polovici XIX. stoletja izza dobe III. francoske okupacije slovenskih dežel. Pripomniti po moram, da sem izvzel naše predmarčne umetnike, ker nameravam o njih ob priliki na drugem mestu spregovoriti. Tudi Vodnikove težave z avstrijskimi oblastnijami ne prihajajo več v poštev, ker sem tudi o teh že pred dobrim desetletjem baš v tem listu (1918, str. 174—189) podrobneje razpravljal. Glede ostalih biografskih podatkov pa sem se moral radi pomanjkanja prostora omejiti povečini le na suhe arhivalne podatke, ker bi me vzporejanje z drugim, deloma že obdelanim in objavljenim gradivom zavedlo predaleč v stran.

Časovno je kmalu za Vodnikom prišel v zobe avstrijskim reokupatorjem nekdanji prior ljubljanskih Usmiljenih bratov, daleč po deželi sloveči homeopat **Faustus Gradišek**. V mesecu avgustu 1814 ga je poklical pred se dvorni organizacijski komisar grof Saurau. Strogo ga je ukoril, ker je za francoske vlade ostal v deželi in mu obenem naročil, naj se poda k svojemu redu na Dunaj. Ker se Gradišek temu ustmenemu ukazu ni takoj pokoril, je ilirski gubernij v gornjem zmislu izdal ukaz ljubljanskemu ordinariatu. Le-ta se je pa zavzel za Gradiška in navajal razloge, da bi smel še nadalje ostati v Ljubljani. Konflikt je razrešil dunajski provincial, ki je pozval Gradiška k sebi. Naš homeopat je svojega predstojnika ubogal: 25. septembra 1814 se je vsedel na poštni voz, ki je od drdal ž njim proti Dunaju. Ker je imel med ljubljanskimi zdravniškimi krogi dokaj nasprotnikov, so raznesli po mestu novico, da bo Gradiška odpravila ljubljanska policija. To je prišlo na ušesa tudi predsedniku dvornega policij. urada baronu Hagerju (predniku Sedlnitzkega). Takoj je pisal v Ljubljano, naj mu sporočijo, kako je s to zadevo. Odtod so mu stvar pojasnili tako, da je Gradišek sledil le pozivu svojega redovnega pred-

stojnika. V poročilu,¹ ki ga je 28. sept. 1814 predložil vodja ljubljanske policije Kremnizer guvernerju Lattermannu, pa beremo o Gradišku, da je pravi avstrijski domoljub, človekoljuben, odkrito pobožen in da pri zdravljenju vsakomur vneto pomaga. Ubogih ni le zdravil popolnoma zastonj, marveč jim je tudi z denarjem pomagal. Zato so — tako pravi Kremnizer dalje — njegovo odstranitev splošno obžalovali in okrož. fizika dr. Jevnikarja preklinjali na dno pekla. Sumili so ga namreč, da je bil on tisti, ki je Gradiška očrnil pri grofu Saurau-u iz sebičnosti, ker je bila oškodovana njegova medicinska obrt. Za bodoče pa se je še bolj bal za svoje dohodke, če bi se namreč zopet dvignil v Ljubljani konvent Usmiljenih bratov,² ki bi odtegnil paciente civilni bolnišnici, za katere obstoj se je potegoval njen ravnatelj — Jevnikar.

D očim je šlo v navedenem primeru le bolj za zunanje življenjske okoliščine, je pa policijsko poročilo o Ravnikarju in tovariših skušalo v živo zajeti ves njihov značaj. Bilo je to jeseni l. 1818., ko je dobila ljubljanska policija naročilo, da poroča o žužemberškem župniku Luk. Burgerju, ribniškem dekanu Bonav. Humlu, trebanjskem dekanu Mih. Mušiču in kanoniku in prof. Mat. Ravnikarju. Dvorna pisarna na Dunaju se je namreč želela podrobneje informirati o teh možeh, ker je menila, da bo treba v najkrajšem času predlagati osebe za izpraznjene škofijske in nadškofijske stolice v Dalmaciji.

P olicijsko izvestje pravi o dr. Burgerju, da je bil profesor hermenevtike na ljubljanskem liceju, za francoskega medvladja pa je šel za župnika v Žužemberk. Poročilo trdi, da je mož širokega znanja, izvršten govornik, s pravo vernostjo združuje človekoljuben značaj; razume slovansko in italijansko, njegove duševne in telesne lastnosti ga popolnoma usposablja, da bi škofovsko mesto v Dalmaciji s častjo opravljal.

O Humlu stoji tam, da je vnet dušni pastir, ki mu njegovi farani zaupajo. Radi svojih zaslug je bil imenovan za kanonika. Muči pa ga asthma in radi tega kakor tudi radi pomanjkljive izobrazbe ni sposoben za škofovsko dostojanstvo v Dalmaciji. — Trebanjskemu župniku Mušiču so šтели v dobro, da

¹ Muzejski arhiv v Ljubljani, predsedstveni spisi ilir. gubernija, št. 1251 de a. 1814.

² Francozi so namreč l. 1811. razpustili konvent Usmiljenih bratov. Z njihovo bolnišnico so združili tudi porodnišnico in najdenišnico in vse skup nazvali »civilno bolnišnico«, v nasprotju z garnizijsko bolnico, ki je bila na nasprotni strani Dunajske ceste v prostorih razpuščenega samostana klarisinj.

natelj duhovskega semenišča svojim gojencem za njihovo bodoče zvanje ni mogel biti posebno koristen. Je zlasti vdan janzenizmu in so njegova načela ostra. Škofijski kler ga spoštuje in se ga boji. Je poštenega in pravičnega značaja, vendar pa zelo razdražljiv, težko spravljiv in v izbiri sredstev proti svojemu sovražniku nič delikaten. Njegova nrvnost in njegova politična načela so neoporečna, živi izolirano, osamljen ne pozna zunanega sveta in se bavi s studijami. Kot predstojnik bo povsod strogo gledal na red in ubogljivost, znal si bo pridobiti pokorščino in tudi spoštovanje, ljubezni in zaupljivosti pa si pri svojem vedenju ne bo pridobil.

O Burgerju trdi neznani policijski zaupnik, da ga njegov talent in njegovo znanje ne dvigata nad povprečnost. Njegove pridige in njegova javna predavanja niso privlačna in njegovi pismeni sestavki zaostajajo daleč za Ravnikarjevimi elaborati. Kakemu višjemu poklicu se zdi, da Burger ne bo kos: čeprav ni brez častihlepja in nagiba rahlo k ničemurnosti, mu vendar manjka za višje dostojanstvo potreben voditeljski dar, ako bi ga patronanca le do tega dvignila. Z lastnimi peroti se ne bo pognal tako visoko.

To ostro, skoraj pristransko pikro oznako je policija v svojem poročilu za Dunaj precej omilila in na osnovi lastnega znanja izpopolnila. Tam beremo, da je kanonik dr. theol. Burger, prov. profesor bibličnega studija na liceju, studiral v Paviji in je temeljito zmožen slovenskega in laškega jezika. Je čistega vedenja in zelo dobrega mišljenja v verskem in državljanskem oziru. Njegova načela so milejša, pri občevarjanju in v družabnem življenju je prikupljivejši ko Ravnikar. S tem si je pridobil zaupanje, z resnično izvrstno dobroteljsko in vnemo v dušnem pastirstvu pa tudi splošno ljubezen svojih faranov. Ako tudi se njegovi talenti ne dajo meriti z Ravnikarjevimi, bo vendar zadovoljil v sferi, kjer se mu ne bo preveč nalagalo. Burgerjeva zunanost je prikupljiva, njegovo vedenje in obnašanje se družijo s primerno dostojnostjo. — Glede Mušiča so poročali nekako isto kakor l. 1818.⁴

Z Ravnikarjem je imela ljubljanska policija še enkrat opraviti. Ko je bil (pred svojim imenovanjem za tržaškega škofa) imenovan k primorskemu guberniju za duhovskega in

studijskega referenta, se je takoj l. 1828. iz zdravstvenih ozirov potegoval za enako mesto pri ljubljanskem guberniju. Bil je res med predlaganimi. Ljubljansko policijsko ravnateljstvo je podalo o njegovih zmožnostih kot upravnem uradniku in kot profesorju laskavo pričevalo. Poročilo omenja tudi, da je vedno podpiral ubožne dijake in da je imel svojo mater pri sebi.⁵

Mnogo slabše je odrezal iz Prešernovih in Čopovih bojev znani Jurij Pavšek. Ko je namreč ljubljanski gubernij priporočal dovolitev tednika »Slavinja«, ker da bo s tem studij slovenščine le pridobil in ker bo cenzuro lista opravljal sam knjižni revizor, profesor filozofije Jurij Pavšek, je hotel Sedlnitzky izvedeti o tej zadevi tudi mnenje ljubljanskega policijskega ravnatelja Jož. Schmidhammerja. Dne 9. decembra 1824 je ta poslal zahtevano poročilo. O Pavšku pravi, da je sicer zelo veren mož, toda omejenih talentov.⁶ Pri prvem konkurzu za stolico teoretične in praktične filozofije ni uspel in mu je bilo mesto podeljeno šele pri drugem konkurzu ob posebnem upoštevanju njegovega religioznega življenja. Schmidhammer je zato presodil, da bi se Pavšku ne moglo s polno mirnostjo zapati cenzure časopisa.

Glede proponentov »Slavinje« stoji o Ksav. Andrioliju, da je, četudi šele 32 let star, radi svojih telesnih hib za vsako dušnopastirsko službo nesposoben in je bil zato upokojen. Holzapfel je šele pred nekaj meseci prejel duhovniško posvečenje in slušbuje komaj dober mesec dni kot kaplan v Kamniku. Ziegler pa zadnje leto kot kurat ljubljanske kaznilnice. Znanstvena izobrazba ni niti pri enem izvrstna, moralično vedenje in religioznost je njihovemu stanu primerna, brez graje je tudi njihovo politično vedenje in delovanje, kolikor se to more presoditi v kratki dobi njihovega aktivnega življenja in z ozirom na njihov omejeni delokrog. Schmidhammer pravi dalje, da je izdajanje »Slavinje« prenačljena površna ideja imenovanih treh oseb, ki si niti med seboj še niso edini, po katerem načrtu naj bi se ravnali in za kakšnim ciljem naj bi stremeli. Vsak name-rava po svoji volji in glavi prispevati z nekaterimi šarenimi sestavki. Filozofski studijski ravnatelj in kanonik Ravnikar ter profesor bibličnega studija dr. theol. Jak. Zupan, dva dobra znanstvenika in v deželi najboljša

⁴ Za vse tu in v naslednjem navedene policijske izjave prim. spise ljublj. policijske direkcije v muzejskem arhivu (v kronološkem redu po posameznih letih).

⁵ Drugo policijsko izjavo iz tega leta o Ravnikarju gl. v moji Zgodovini slov. naroda, str. 316.

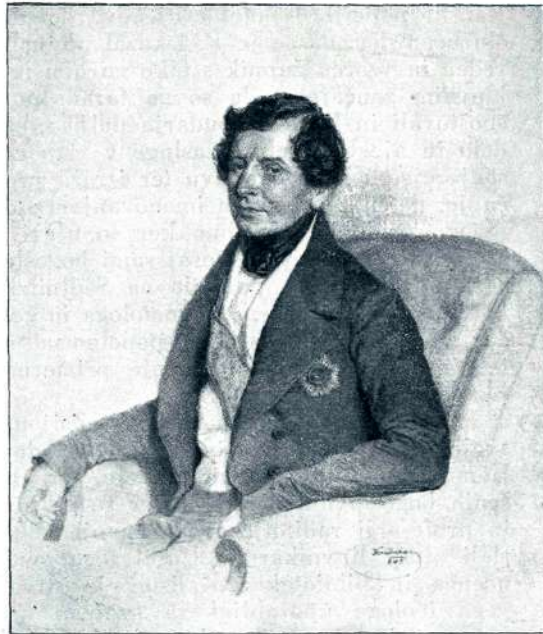
⁶ Prim. tudi Prešernovo sodbo (Pirjevec-Glonar. Prešernovo zbrano delo, str. 259).

slavista, se kljub ponovnemu vabilu nista marala odzvati. Zato je pričakovati, da bo list, pa čeprav bi ta družba dobila dovoljenje za izdajanje, v kratkem radi pomanjkanja tehtnih prispevkov izgubil na interesu in bo zopet prenehal. Kar se pa tiče tiskarja in urednika lista »Laibacher Zeitung«, Karla pl. Kleinmayrja, le-ta predlaganega tednika ne mara prej tiskati, dokler mu ne predložijo rednega načrta, ki bo iz njega mogel vsaj z verjetnostjo računati na daljše življenje nameravanega časopisa. Na koncu svojega poročila je ljubljanski policijski ravnatelj še pripomnil, da se pri lastnostih pisateljev »Slavinje« vobče ne more pričakovati niti ozira vreden literaren dobiček niti zadovoljitev zabave občinstva. — Naravno, da je Sedlnitzky po tem in po drugih sličnih »priporočilih« tisk »Slavinje« odklonil.

Par let kasneje srečamo med uradnimi spisi tudi misijonarja Frid. Barago, škof Wolf poroča (26. avg. 1829) ljubljanskemu guberniju,⁷ da se je Baraga z ozirom na opozoritev nove Leopoldinske ustanove za širjenje katoliških misijonov v Sev. Ameriki odločil, da gre za misijonarja. Škof Wolf, ki poudarja, da se je B. odpovedal v korist svoje starejše sestre očetni dediščini in opustil pravne studije ter se posvetil teologiji, pravi dalje, da je tudi v dušnem pastirovanju kazal vseskozi in včasih že prenapeto vnemo. Njemu samemu je že pred par leti izrazil željo po misijonarstvu. Pri njegovi ne vedno urejeni vnemi ga je bilo treba pogosto zavirati in zadrževati, vendar pa se zdi, da vsa njegova prizadevanja izvirajo iz pobožnega duha, ker živi vedno vzpodbudno in porabi vse, kar zasluži, zelo nesebično v pobožne namene. Po vsem tem je ordinarij z vso nedvomnostjo sklepal, da žene Barago duh pobožnosti v severnoameriške misijone. Bil je tudi prepričan, da bo pri svojih 52 letih in pri znanju francoščine in deloma angleščine tam zelo koristen in je zato podpiral njegovo prošnjo, da se mu dovoli odhod v škofijo Cincinnati, pristavljajoč željo, da bi mu tudi dunajska centralna direkcija Leopoldinske ustanove pomagala, da bo mogel v Ameriki delovati za njene lastne cilje. — Na Dunaju so mu nato 5. oktobra 1829 dovolili izselitev, odpovedati se je moral le menzalni pravici, če mu jo je garantiral verski zaklad.

Ko je hotel Baraga v Ljubljani natisniti svoj molitvenik v jeziku Otawa Indijancev, je bil

Jož. vitez Schmidburg, avstrijski ilirski guverner

ta rokopis po Pavškovem posredovanju privatno poslan na Dunaj. Ker tam nikdo ni znal jezika, je Sedlnitzky 30. decembra 1841 vrnil delo v Ljubljano, češ, da bodo tam (Pavšek, Blasnik) Baragove razmere bolje poznali in naj mu potem poročajo, če je B. res avstrijski podanik, kakšno je bilo njegovo prejšnje in kakšno je njegovo sedanje zadržanje ter kakšno je jamstvo, da je spis neoporečen. Kajti brez vsake garancije, da rokopis ustreza cenzurnim predpisom, na Dunaju ne morejo dati dovoljenja za tisk.

Ljubljanski ordinariat je podal o B. kar najugodnejše spričevalo in pravi, da je molitvenik pisan v zmislu čistega krščansko-katoliškega nauka in se zato more brez pomisleka izdati tiskovno dovoljenje, kateremu predlogu je pritegnil tudi ilirski gubernij.⁸ **K**o je Fr. Pirc želel iti za Baragom in je prosil, da mu dovolijo izselitev v škofijo Detroit in je za ta primer resigniral na podbrezniško faro, je gubernij njegovo prošnjo priporočal, ker da je Pirc izza l. 1815. v popolno zadovoljnost služboval kot dušni pastir in se je vedno pravilno vedel.⁹ Ko se je malo prej Pirc poganjal za razpisano stolico poljedelstva in prirodoslovja na ljubljanskem liceju, je škof Wolf (24. jan. 1854) poročal ljub-

⁷ Predsedstveni spisi ilir. gubernija v muzejskem arhivu, št. 2258 de a. 1829.

⁸ Predsedstveni spisi ilir. gubernija v muzejskem arhivu, št. 70 in 116 de a. 1842.

⁹ Ibid., št. 2040 de a. 1854.

ljanski policiji o poteku njegove dotedanje službe, trdeč, da se je P. izkazal povsod kot reden in vzoren župnik s tako mirnim in pohlevnim značajem, da so ga farani povsod spoštovali in ljubili. Poudarja dalje njegovo delo in njegove velike zasluge v vrtnarstvu, sadjerejstvu in trtogojstvu ter izraža prepričanje, da bi z njegovim imenovanjem stolica mnogo pridobila, posebno ker so njeni slušatelji po večini itak skoraj sami bogoslovci. — Tudi policijsko poročilo na Sedlnitzkega hvali Pirca kot izbornega pomologa in gospodarja, ki je slovenščine popolnoma večč ter ima dar, da svoje znanje primerno in razumljivo izrazi.

Pa še o enem našem ameriškem misijonarju svoje vrste izvemo iz policijskih predalov: o Kamničanu Andreju **Smolnikarju**. Po dovršenih bogoslovnih naukih (kjer so ga učenci in profesorji radi njegovega znanja zelo čislali, tudi Ravnikar je ljubil tega svojega učenca in bibliotekar Kalister je stremljivega teologa uporabljal za svojega quasi-amanuensisa) je služboval pet let kot kaplan, jeseni 1825 je pa vstopil kot p. Bernard med benediktince v št. pavelski samostan, ki ga je potem (1827) nastavlil kot profesorja sv. pisma nove zaveze na celovškem liceju. Deset let je ostal na tem mestu, potem jo je pa nestalni mož z bolešno domišljijo in vero v lastno poslanstvo božje potegnil v svobodno Ameriko, kjer je skušal osnovati kot apostol božji (Kopitar ga zato imenuje l. 1841. v nekem svojem pismu trinajstega apostola) posebno versko ločino (dasi sam ni mislil postati odpadnik) ter ustanovil »naselbino zveze miru«. Bil je prepričan, da se je približal konec sveta in da je on pravi poslanec božji, s katerim se začenja tisočletno vladarstvo Kristusovo na zemlji. Propovedoval je nekak socialističen hiliazem. Pri ameriškem socialističnem shodu v New Yorku l. 1843. so ga izbrali za prvega podpredsednika in takrat je na nakupljenem svetu v Pensilvaniji skušal ustanoviti svojo komunistično mirovno naselbino.

Smolnikar, za katerega je na Pavškovo priporočilo baš takrat v Evropi se mudeči Baraga prosil pri cesarju za izselitveno dovoljenje, tudi v Ameriki ni pozabil na svoje znance v domovini. Venomer jih je nadlegoval s svojimi zmedenimi pismi in jih skušal pridobiti za svoje nazore. Te je izdal l. 1838. v posebni knjigi »Denkwürdige Ereignisse im Leben des Andreas Bernardus Smolnikar«; sledile so še tri knjige (četrti z naslovom »Eines ist Not«). Ti spomini kakor tudi nje-

gov časopis »Friedensbotschaft an alle Völker«, ki ga je po sporu s svojimi bostonskimi farani začel l. 1840. izdajati v Filadelfiji, so po Wolfovem zatrdilu zbudili tudi v Ljubljani dokaj zanimanja, čeprav Smolnikarja že davno niso šteli med resne može. Tembolj pa je razburil avstrijsko policijo, ki ga še ni imela prilike spoznati. Začetkom maja 1845 piše namreč Sedlnitzky v Ljubljano, kako Smolnikar razpošilja pisma in tiskovine svojim znancem in rojakom, pozivajoč jih, da pristopijo k njegovi družbi »za pospeševanje splošnega miru«. Med tiskovinami je bilo tudi 26 števil letnika 1842 njegovega filadelfskega mirotvornega glasila, ki so jih v Trstu kot javnemu redu in miru »radi sanjarsko separatistične in v političnem oziru obsodbe vredne vsebine« nevarne zaplenili in uničili.

Ker je Sedlnitzky obenem zahteval Smolnikarjev curriculum vitae, je moral med drugim poročati tudi celovški policijski višji komisar Prohazko. Ta pripoveduje, da je Smolnikar ob jesenskih počitnicah l. 1825. obiskal šentpavelski samostan in je kmalu zatem prosil za sprejem vanj. Radi njegovega temeljitega znanja in veselja do teol. studij in radi vzglednega vedenja ga je opat po dobro prestanem konkurznem izpitu l. 1827. poveril z biblično stolico na celovškem liceju, ki jo je do konca stud. l. 1837. opravljaval z veliko vnemo in po strogo cerkvenih načelih. Razen v kolegiju je najrajši bil v svoji sobici in čital, bil je vnet spovednik, živel je zadovoljno s kolegi, ki so ga radi videli v svoji sredi. Prohazka trdi, da je bil Smolnikar zelo spremenljiv v svojih nazorih, dal se je vplivati po knjigah, ki jih je baš čital, očita mu nelogiško mišljenje: v prvih letih je kazal znake zmedene (lichtlos) hiperortodoksije zlasti z ozirom na cerkv. poglavarja, nazadnje pa skoraj vprav nasprotno. Kazal je posebno veselje do pisateljavanja in za delo k velikemu, a mu je manjkalo zato daru jasnega presojanja. Ugovorom se je kmalu vdal in navidez pritrnil naziranju nasprotnika; pred učenci pa da se ni nikoli spozabil s svojimi škodljivimi nazori. Ko je že z Baragovo pomočjo dosegel izselitveno dovoljenje, je šele 21. marca 1837 sporočil svojemu opatu v dolgem pismu sklep, da gre misijonarit. Opat in sobratje so se zastonj trudili, da ga odvrnejo, pa čeprav jim je moral priznati, da njegovi razlogi ne drže. Potem je poslal cesarju prošnjo, kjer so jasni sledovi zmedene prenapetosti. Ko so zahtevali od opata izjavo, je ta namignil na izvršena dejstva in dejal, da Smolnikarjevi izselitvi ne bo delal

ovir radi njegovega višjega poklica, ki ga baje ima, in zato, ker bi v primeru odklonitve mogel podleči pravi zblodnjavi. Vse to pa le pod pogojem, da izselitev odobrava cesar in da se Sm. pismeno odpove vsem zahtevam do samostana.

Prohazko omenja dalje, da je junija 1838 dobil celovski gimnazijski prefekt p. Franc Fritz (Smolnikarjev dober prijatelj) pismo, kjer ga Sm. s pretnjo, da bo izključen iz nebeškega kraljestva, poziva, naj se s tržaškim škofom Ravnikarjem in s kanonikom Pavškom poda takoj na Dunaj k cesarju in odtam v Sev. Ameriko. A še v istem pismu odvezuje Sm. Fritza od naloženega potovanja v Ameriko! Slična nezmiselna pisma so vsako leto prihajala na opata, razne osebnosti, pa deloma tudi na ordinariate, ki nanje niso odgovarjali. Prohazko pravi, da je zadnjemu bil priložen tudi list »Friedensbotschaft« s pozivom, da vse prodajo in se preselijo v novo se ustanavljajoče mesto Gotenburg. Isti meni dalje, da so gnale Smolnikarja v Ameriko njegove fiksne ideje o mesijanskem kraljestvu, ki si jih je že zgodaj izoblikoval, a jih je znal dobro prikrivati, dalje nezavedno precejevanje samega sebe ter skriti ponos, da bi blestel kot pisatelj, čemur pa je bila doma na potu avstrijska cenzura, na kar opozarja škof Wolf.

Med informacijami ljubljanske policije¹⁰ se nahaja namreč tudi listič z imenom profesorja dogmatike dr. Jan. Pogačarja, ki pa s svojo vsebino in pisavo z vso nedvomnostjo izdaja škofa A. A. Wolfa. Ta pravi, da ga je Sm. kmalu po njegovem prihodu v Ljubljano (kot škof l. 1824., iz Trsta, kjer je bil dotlej gubernijski referent) prosil za odpust iz škofije, da bi mogel v samostan. Ker je primanjkovalo duhovščine, ga je prosil, ne da bi ga osebno poznal, naj opusti svoj sklep. Storil je to zlasti radi tega, ker je slišal o njegovih odličnih studijah in ker je bil zglednega vedenja. Ponudil mu je prikladnejše mesto v dušnem pastirstvu, če mu v Škofji Loki (kjer je tedaj bil) nikakor ni všeč. Ko pa mu je nato Smolnikar odgovoril, da se čuti za višje poklice, se škof Wolf ni več obotavljal izdati mu dovoljenje (31. X. 1823) za vstop v št. pavelski samostan.

Wolf pa tudi trdi, da je Sm. že v Celovcu kot profesor bibličnega studija včasih pokazal svoje čudne nazore. Ko je prišel v Ameriko, mu tam ni bila na potu nobena cenzura in je

¹⁰ Cf. Muzejski arhiv v Ljubljani, policijski spisi, št. 145 de a. 1845.

Emil Korytko

zato takoj nastopil s spisi in knjigami, kjer se je svetu oznanil za novega apostola Andreja in za poslanca božjega ter napovedal boj papežu, vsem škofom, duhovnikom in vernikom, ki niso šli za njim. Wolf pravi, da že iz Smolnikarjevih spisov sledi, da je avtor očitno zmešan, vendar pa pri vsem tem zelo zloben¹¹ in je le obžalovati, da so mu dovolili izseliti se v Ameriko, ko so ga vendar že nekoliko mogli poznati iz njegovih izjav v Celovcu in iz njegovih dvorni cenzuri predloženih spisov. Škof obžaluje, da je sedaj Smolnikar v novem svetu v veliko sramoto našim domačim misijonarjem in se v škodo katoliški veri potika okrog, trpi sam pomanjkanje in pri vsem tem ne popusti od besne namere, da ustanovi lastno versko stranko. rde in dolgotrajne boje je moral vojevati z birokracijo tudi čbeličar dr. Jakob Zupan. O teh je pisal že dr. Prijatelj v ZSM (IX). Naj sledi v naslednjih vrsticah še nekaj nadaljnjih podatkov, ki imenovano razpravo dopolnjujejo. L. 1832. poroča začasni vodja ljubljanske policije, prosluli Vodnikov ova-duh Kremnizer, kako da je Zupan v »svoje« gostilni pri Maliču napadal škofa, češ, da uničuje Goričane, kjer je radi štednje, da ga »sarta tecta« manj stane, opustil en del poslopia. Razburjen je bil tudi radi tega, ker je Zupan imenoval policijo »staro podrtijo«

¹¹ Zato mu na pisma niso odgovarjali, ker je rad zavijal in potem javno smešil.

(Kremnizer sam je bil visoko v letih, prav tako pa tudi polic. ravnatelj Schmidhammer, ki se je baš odpravljaj v pokoj). Sodil je, da si je ta pridevek zaslužila s tem, ker policija nekaj Zupanovih pesmi ni cenzurirala za natis v listu Illyr. Blatt; sicer pa da je pesmi odklonil tudi izdajatelj Kleinmayr sam. Kremnizer obtožuje dalje Zupana tudi radi tega, ker je napadel gubernijskega ekspeditnega ravnatelja Pradatscha, češ, da je nesramen, ker se sramuje svojega slovenskega pokolenja, opustivši obliko 'Bradatsch', ki jo je nosil še njegov oče.

V teh spisih se v zvezi s šentpetersko pridigo, ki je dvignila toliko prahu, tudi še omenja, da sta Zupanov oče in dva brata bila umobolna. Ko je preiskava radi pridige in predavanj že dozorevala, poroča ljubljanska policija 28. marca 1835, da je dr. Zupan s svojimi satiričnimi opazkami na rovaš svojih predstojnikov in preiskovalne komisije izgubil v Ljubljani vsako zaslombo. V Karlovec, Zagreb in Celovec je delal večje izlete, a se je povsod izogibal katoliške duhovščine. Večkrat se je podal tudi ven na deželo; vedno pa je v takih primerih jemal seboj številne podobice in jih delil med ljudstvo, hoteč s tem pridobiti njegovo naklonjenost. Kar se tiče njegovega političnega mišljenja, je s svojimi pre nagljenimi izjavami vzbudil sum, da se deloma strinja z nazori inozemskih demagoških pisateljev in da ga bodo zato policijsko opazovali. Na policiji so še pripomnili, da je dr. Zupan nedavno odpotoval z gostilničarjem Ulbingom (v Gradišču št. 62) na Dolenjsko, ter končno predlagali, naj bi Zupana poslali v kak samostan ali pa v oddaljenejšo mesto, da ne bo pohujšanja.

To se je tudi zgodilo: z odlokom z dne 15. septembra 1835 so razrešili Zupana profesure, mu nakazali malo pokojnino in mu za njegovo nadaljnje bivališče odkazali Celovec. Pa tudi tam policija ni imela miru pred konfiniranjem. Konec februarja 1839 mora namreč poročati, da je večkrat svojevoljno zapustil Celovec in prepotoval križem celo območje ljubljanske policijske direkcije; obiskoval je gostilne ter govoril na način, ki da za duhovnika nikakor ni primeren. Ilirski gubernij je z ozirom na to naročil (6. III. 1839), naj dr. Zupana, kadar bi se zopet pojavil (se. v Ljubljani), takoj pokličejo na policijo in ga pozovejo, da odpotuje v Celovec; tam pa se mora vedno javiti in prositi, če bi hotel kam potovati.

Tako so torej tekla Zupanu leta v celovškem pregnanstvu. Spomladi l. 1840 je umrl tamoš-

nji škof J. Mayr, ki je bil poprej v Ljubljani referent v studijskih in duhovskih zadevah. Ko mu je po novem letu 1841, sledil novi škof Fr. Ant. Gindl, se je poleti tega leta spomnila Studijska dvorna komisija tudi Zupanove usode. Pravi, da ne bi hotela zamuditi nobene prilike, če bi bilo mogoče dr. Zupana pripraviti zopet do dela in do urejenega duhovniškega vedenja. Gubernijsko predsedstvo naj se zatorej posvetuje z novim škofom, če bi hotel in mogel Zupana kje v svoji škofiji uporabiti. Vdajali so se namreč nadi, da bo dr. Zupan rajši poslušal in ubogal novega škofa, do katerega ne čuti nasprotstva in bi mu zato lažje zaupal. Vendar kljub temu ni prišlo do kakih sprememb. Zupan je bil še nadalje priklenjen na Celovec, tako da niti Sreznjevskega ni smel spremiti v bližnji Blatograd k Jarniku. Prepevedali so mu celo čitati mašo v celovški stolnici in ob teh razmerah je predlagal gubernij, da bi Zupana premestili v kako drugo provinco. Morda je bil novi škof, Čeh Adalb. Jož. Lidmanský (ki je spomladi l. 1842 zasedel celovško škofovsko stolico po jeseni l. 1841 umrlem Gindlu) tisti, ki je predlagal, da bi Zupana premestil v Prago.

Temu pa ni pritrdila Dvorna pisarna, ki je 27. maja 1845 sporočila, da bi taka premestitev ne odpravila nedostatkov, marveč bi pohujšanje le še razširila. Če bi pa škof izjavil, da bi bilo dr. Zupana težko pustiti še dalje v Celovcu, potem ne preostaje nič drugega, ko da se ga po kanonskih določbah da zopet na razpolago njegovemu lastnemu škofu, ki potem lahko povpraša za njegov sprejem v kaki drugi škofiji pri dotičnem ordinariatu. Olajšal pa je ta odlok delo guberniju s tem, da mu odslej ni bilo treba pošiljati četrletnih poročil, marveč je zadostovalo, če so le enkrat na leto obvestili Dunaj o Zupanovem vedenju.¹² — Po teh dogodkih se zdi, da je Zupan »živel tiho in v svojo usodo vdano v Celovcu do svoje smrti 1852«. Tudi Urbana Jarnika, ki smo ga baš omenili v zvezi z dr. Zupanom, srečamo v policijskih spisih. Ko se je namreč med drugimi potegoval za izpraznjeno mesto prošta in župnika v Tinjah, je konec meseca junija 1836 poročala celovška policija o njem, da je bil rojen 11. maja 1784 ter da je 12. oktobra 1806 prejel mašniško posvečenje. Vse svoje duhovniške funkcije — tako beremo dalje — opravlja s častjo in dostojnostjo ter v po-

¹² Muzejski arhiv v Ljubljani, predsedstv. spisi ilir. gubernija, št. 1778 de a. 1841 ter 798 de a. 1845.

sebno zadovoljstvo faranov; kot cerkveni govornik je splošno priljubljen, je vnet katehet in uživa zato kot duhovnik splošno spoštovanje. Njegova nrvnost je brezhibna, njegovo politično mišljenje ga kaže kot zvestega državljana, vdanega cesarju in načelom njegove vlade. Poročilo še pravi, da se Jarnik vedno znanstveno izobrazuje, zlasti se bavi s slovanskim jezikom, ki ga marljivo in temeljito raziskuje in je v tem jeziku izdal že tudi več del.

Naravno je seveda, da vsebujejo spisi ljubljanske policijske direkcije predvsem tudi podatke o mladem gališkem konfinirancu Emilu Korytku, ki je prišel 26. januarja 1857 v Ljubljano.¹³ Korytko in njegov izgnanski sodrug Boguslav Horodynski sta na poletje prosila, da bi smela napraviti petdnevni izlet v Bohinj, tridnevnega pa v Idrijo. Policijski ravnatelj Sicard ni maral o tem sam odločiti. V svojem poročilu (15. junija 1857) pravi, da sta hodila pozdravljat Poljake, ki so jih deportirali v Ameriko. Posvaril ju je: obljubila sta, da ga ubogata ter sta se opravičevala, da sta se šla samo posloviti. Sicard omenja, da sta z odvetnikom Crobathom,¹⁴ kjer sta tudi na hrani, v prijateljskem razmerju, kar je treba radi priznane neoporečnosti tega moža le pozdravljati. Z dostojnim vedenjem se hočeta oba konfiniranca izkazati, da sta vredna pozornosti, ki jima jo izkazuje dr. Crobath in pri njem zaposleni dr. jur. Prešeren. **D**a bi jima Sedlnitzky ne odbil izleta, je Sicard še pristavil, da sta si na binkoštni ponedeljek (15. maja 1857) v spremstvu dr. Crobatha smela ogledati Postojnsko jamo. V Ljubljani so jima dali zaupno osebo ter razen tega opozorili na nju tudi še postojnskega okrožnega glavarja. Z izleta sta se konfiniranca vrnila 17. maja in je zato Sicard menil, da bi se jima pot v Bohinj in Idrijo mogla dovoliti, ker sta se doslej vedno držala naročil in se zato ni bati, da bi potovanje samovoljno razširila ali ga celo zlorabila za pobeg. Sedlnitzky pa je (14. jul. 1857) prošnjo odklonil, češ, da to ne gre, ker jima je cesar odkazal Ljubljano za bivališče in ju drugod ni mogoče nadzorovati. **S**redi meseca oktobra 1857 je prosil 'Emil de Pohorzyce Jelita Korytko', da bi cesar končal njegovo časovno nedoločeno pregnanstvo in bi mu dovolil vrniti se v njegovo gališko domovino, kjer je moral takoj po triletni ječi

¹³ Datum po policijskih spisih. Dr. Kidrič (Paberki o Korytku, Ljublj. Zvon, 1910, str. 452) navaja po IMK, XIX, 9, kot dan prihoda 27. januar 1857.

¹⁴ Crobathova žena je bila Poljakinja Josipina Brugnak.

Janez Pradatsch

zapustiti starše in sorodnike in se podati v tujo, zelo drago deželo ter se tu vzdrževati z lastnimi sredstvi. Ni se upal poprej obrniti na cesarja, ker so mu obenem sporočili, da se hočejo na ta način samo prepričati o njegovem brezhibnem vedenju. Korytko pravi, da je s svojim vedenjem in brezpogojno ubogljivostjo mogel izpodbiti neugodno mnenje galiških oblasti, kar mu morejo potrditi tudi ljubljanske gosposke. Z ozirom na to prošnjo je morala 22. oktobra 1857 podati svojo izjavo tudi ljubljanska policija. Sicard pripoveduje tam, kako je bil Korytko pri lvovskem kriminalnem sodišču radi veleizdaje v preiskavi, ki so jo uknili in osumljenca konfinirali v Ljubljani. Ves čas svojega bivanja se je Korytko vedel mirno in dostojno, tako da njegovega življenja ne more v nobenem oziru grajati. S svojim soizgnancem Horodynskim je stanoval spočetka skupno v mestu št. 22 (Stari trg št. 15), a se je potem v juliju, ko se je češče čutil bolnega in je potreboval zato boljše postrežbe, preselil k dvornemu in sodnemu odvetniku dr. Crobathu, obče spoštovanemu in poštenemu možu, kjer je že itak bil poprej na hrani. Korytko ima dostop v mnoge ugledne ljubljanske hiše, kjer ga sprejemajo z dvorljivostjo, ker se ume dostojno in vljudno vesti. Sicard pravi dalje, da K. pridno obiskuje kazinsko čitalnico in se zdi, da se briga zlasti za filološki studij, ker namerava, kakor se je izrazil, izdati poljsko-angleško slovnico. Iz vsega njegovega ustnega in pismenega občevanja je mogla policija posneti — kakor sama pravi — pomirljivi rezultat, da stremi K. edino za tem,

da se izkaže popolnoma vrednega cesarjevega pomiloščenja, ki ga čaka z napetim hrepenenjem in v misli, da je že blizu.

Tej izjavi je priloženo tudi še redno policijsko poročilo za september in oktober. Tu stoji, da sta se oba Galičana tudi v tem razdobju tako v moralnem kakor tudi v političnem oziru popolnoma primerno obnašala. Svoje življenje skušata bolj in bolj poenostaviti s tem, da oba obedujeta opoldne pri dr. Crobathu ter se sicer v vsakem oziru zelo omejujeta, posebno pa še Horodynski, čigar subsistenca se zdi, da še nikakor ni osigurana.

Zozirom na Horodynskega prošnjo za subsistenčno podporo so ga opozorili, da jim je »z gotovo verjetnostjo« znan, da je po svojem l. 1827 umrlem očetu podedoval ok. 3000 zlatov, ki mu še niso bili izplačani. Horodynski je nato dejal, da bo svojo prošnjo ponovil pred cesarjem in dokazal, da je brez sredstev in da se v Ljubljani zato ne more preživljati. Ljubljanska policija sama je pristavila, da je »pod roko« izvedela, da je Horodynskemu posodil ljubljanski lekarnar Gromadzki 500 gld. v srebru, dr. Crobathu pa da je na hrani dolžen nad 100 gld. Radi tega se je bati — tako beremo dalje —, da bo Horodynski pri svoji sicer ne popolnoma dokazani ubožnosti zlezal še bolj v dolgove, kar bi znalo pri njegovem dotedanjem brezhibnem vedenju povzročiti nepravilnosti, zlasti še, ker mu njegove osebne razmere in njegov policijski položaj onemogočajo, da bi si kaj pridobil, in ker je doslej upal, da mu bodo za čas konfinacije dovolili podporo. Tudi Korytko da je izjavil, da bo prosil (kar je, kot smo videli, tudi storil) za ukinitve konfinacije, ker so se s tako prošnjo tudi že njegovi starši obrnili do cesarja. Tudi poštna uprava je policiji sporočila, da se Korytko in njegov drug nista nikoli spuščala v nedovoljeno ali zvijačno korespondenco. (Korytko je v teku zadnjega meseca prejel od svojih staršev iz Zaleszeyka troje pisem, odposlal pa jim je eno, ter eno pismo od svaka Jož. pl. Jasinskega iz Zablotowa, ki mu je z enim pismom odgovoril.)

Kljub vsem za Korytko zelo ugodnim izjavam ljubljanskih oblastev pa je Sedlnitzky dne 20. novembra 1857 odločil, da njegove prošnje za pomilostitev ne more predložiti v ponovno obravnavanje, ker bi bilo treba zato posebnega cesarjevega sklepa, za kar pa manjka zadostnih razlogov in se je konfinacija izrekla vprav na osnovi kazenske procedure.

Ta odlok je obravnaval tudi gmotne zadeve Horodynskega. Ljubljanski gubernij je namreč že poprej večkrat opozarjal, da Horodynski

od doma ne dobiva nobene podpore. Da bi ne zbujal javnega usmiljenja in ker se je vedno hvalevredno zadržal, so pri vladi predlagali, naj bi mu priznali za preživnino dohodke plače drugega diurnista (t. j. 40 kr. konv. den. na dan). Sedlnitzkemu pa so iz Galicije poročali o zgorej omenjeni dedščini in je zato 20. septembra 1857 vsako podporo odbil, češ, da Horodynski le hlina ubožnost, da bi se s tem rešil relegacije. Na ta svoj prejšnji odlok se je torej Sedlnitzky skliceval tudi dva meseca kesneje.

Glede pripombe ljubljanske policije, da se je Horodynski moral zadolžiti pri lekarnarju Gromadzkiemu in pri dr. Crobathu je Sedlnitzky odvrnil, da bi rad vedel, kakšno poročilo je moral Horodynski nuditi svojima upnikoma, ker da je težko verjeti, da bi dobil posojilo kar tako brez vsakega jamstva. Kljub naročilu, naj v Ljubljani »na nepreocit način« poizvedo o tem kaj več, menda niso mogli iztakniti nič posebnega. Sedlnitzky je zato (22. marca 1858) naročil, naj obvestijo Gromadzkega in dr. Crobatha, da ne moreta računati na to, da bi se jima Horodynskijev dolg povrnil iz kakega sustentacijskega prispevka. — Ljubljanski gubernij pa se zdi, da je bolj verjel Horodynskemu samemu, ker poroča spomladi l. 1859, da je po smrti svojega **p o r n i k a** Korytko vidno potr. Morda mu je tudi to spoznanje pripomoglo, da se je Horodynski smel meseca avgusta 1859 vrniti domov v Galicijo, ko je že poprej poskusil, da bi smel v cenejši Gradec, ker mu radi revme tudi ljubljansko podnebje ni prijalo.

Po 15 mesecih svojega ljubljanskega bivanja je prosil Korytko 11. aprila 1858 ljubljansko policijsko ravnateljstvo, naj bi se zavzelo zanj pri cesarju in mu opisalo njegov, policiji dovolj poznani, žalostni položaj, da bi se smel vrniti zopet domov. Kajti njegova najsrčnejša želja je ta, vrniti se v svojo domovino in v tiste razmere, ki bi v njih ne bil prisiljen, da mu dragocena mladostna leta ginevaju v brezsystemskega cepkanju časa (Zeitversplittern). Skliceval se je na to, da je s svojim brezhibnim obnašanjem v Ljubljani izpodbil vsako sumnjo, ki bi se ga še mogla držati. Če bi pa pomilostitev še ne bila mogoča, potem je prosil Korytko, da bi vsaj strogo konfinacijo nekoliko omilili. Bliža se lepi letni čas. Dežela njegovega sedanjega bivanja je bogata na naravnih čudesih in drugih posebnostih. V preteklem letu jima s Horodynskijem ni bilo dovoljeno izostati več kakor en dan izven Ljubljane. Nista smela obiskati niti Idrije niti Bohinja. Korytko je zato prosil

policijsko ravnateljstvo, da to omejitev odpravi in tako olajša njegovo trdo usodo. Ako pa bi ne mogli tega sami storiti, naj predložijo njegovo prošnjo z blagohotnim poročilom višji oblasti, on pa se hoče točno pokoriti vsaki odredbi v tej zadevi.

Policijski direktor Sicard je z ozirom na to, da je bila poleti 1857 slična prošnja odbita, predložil nanj naslovljeno vlogo dež. guvernerju odn. Sedlnitzkemu, poudarjajoč, da se je prosilec doslej vedno točno in voljno uklonil vsem odredbam in se je v vsakem oziru obnašal tako, da mu ni kaj očitati. Sedlnitzky je na Korytkovo prošnjo odgovoril 9. julija 1858. Guvernerju Schmidburgu sporoča ta, da v zadevi pomiloščenja iz že sporočenih razlogov kljub ugodnemu poročilu policije o zglednem konfinirančevem vedenju nikakor ne more provocirati nove cesarjeve odločbe. Kar pa tiče manjših ekskurzij iz Ljubljane, mu te z ozirom na ubogljivost prosilca in na guvernejevo priprošnjo dovoljuje v maksimalnem obsegu 6 milj od Ljubljane pod pogojem, da se mu vedno sproti določa ne preobsežen termin za vrnitev, da vedno označi kraje, ki jih želi obiskati ter da se skrbno kontrolira njegovo občevanje in sploh vse njegovo delovanje. Korytka naj o tem obvestijo s pozivom, da se bo tudi v bodoče z neoporečnim političnim zadržanjem izkazal vrednega gornje olajšave. Sedlnitzky je želel, da ga informirajo tudi o rezultatih Korytkovega nadzorovanja ob času, ko bo bival izven Ljubljane.

Na ponovno prošnjo, da se mu dovoli 14 do 20 dnevna odsotnost, je Sedlnitzky dne 14. julija 1858 dovolil Korytku, da sme radi potrebne spremembe zraka in z ozirom na zdravniško priporočilo obiskati kopališča Bled in Belo, ker je mislil, da kraja nista nad 6 milj od Ljubljane oddaljena.¹⁵ Toda dolgotrajna ječa, duševno trpljenje, neutešljivo domotožje in drugačne podnebne razmere so glodale na njegovem že itak šibkem zdravju ter mu končno zadnjega januarja 1859 izpodjedle korenino njegovega življenja.

Ko je prosil Leopold Kordeš, da mu dovolijo izdajati časopis »Carniolia«, je po Schmidburgovem naročilu poročala tudi o njem ljubljanska policijska direkcija (2. marca 1858). Iz poročila izvemo, da je bil Kordeš 28 let star, katoliške vere, neoženjen, rojen v Kamnigoricci kot nezakonski sin Frančiške Kordeš, hčerke

¹⁵ Prim. za vse to: Muzejski arhiv v Ljubljani, predsedstveni spisi ilir. gub., št. 1670, 2164 ter 2651 de a. 1857; št. 6, 835, 1744, 1799 ter 2811 de a. 1858; št. 659 in št. 1864 de a. 1859. — Spis o konfinaciji gl. sub No. 2981 de a. 1856.

Leopold Sicard

nekega fužinarskega solastnika. Njegova mati ga je poslala v Novo mesto v šole, kjer je absolviral gimnazijo ter l. 1851 dokončal v Celovcu filozofske studije. Še pred zadnjim filozofskim izpitom pa je bil v Celovcu na račun svojega okraja potrjen kot prostak k 4. artillerijskemu polku; vendar pa je dobil dopust, da je mogel svoje izpite dokončati. Pri topničarjih je služil do januarja l. 1854, potem pa je bil na lastno prošnjo prestavljen k pešpolku Langenau, kjer je bil ves čas v polkovni avditorijski pisarni za aktuarja, dokler ni dobil meseca septembra 1857 kot invalid odpustnice.

Policija pravi, da je čula, da je Kordeš dovršil gimnazijo z odličnim, filozofijo pa z dobrim uspehom ter da se je bil kot dijak vedno v vsakem oziru lepega vedenja; njegovih spričeval in vojaške konduite liste pa ni mogla videti, ker je Kordeš te dokumente priložil svoji prošnji za mesto aktuarja v okraju Boštanj (Savenstein). Ko je prišel od vojakov, je potoval Kordeš na Dunaj in potem v Trst ter se je vrnil šele ob novem letu 1858 v Ljubljano. Policija trdi, da v teh dveh mesecih ni na njem v verskem in političnem oziru opazila nič neugodnega, le to je mogla ugotoviti, da se je Kordeš pajdašil samo z manj izobrazenimi osebami in da je obiskoval gostilne nižje vrste.

Onjegovem nasledniku v uredništvu Carniolije, o upokojenem kameralnem tajniku Fr. Hermannu p. l. Hermannsthal-u izvemo iz policijskega poročila (29. febr. 1840), da je bil upokojen s tretjino svoje plače in da stanuje

s svojo družino pri svojem tastu, odvetniku dr. Oblaku. Hermann je v vsakem oziru znanstveno zelo naobražen mož, ki posveča sedaj vse svoje življenje znanstvenemu studiju. — Pridno obiskuje predavanja na filozofskem učilišču ter se zdi, da se pripravlja za kako modroslovno stolico. Pri občinstvu uživa dober glas, tudi v nravnostnem oziru in glede političnega in socialnega zadržanja se v njegovem obnašanju ni nikoli kaj slabega opazilo.

Herman pa se kot urednik ni obnesel. Zanimanje za list je padalo in *Blasnik* — ki je nanj kar via facti prešla pravzaprav Kordešu podeljena izdajateljska pravica¹⁶ — se je po Hermannovi odpovedi spomnil na prvega urednika. Spomladi 1845 je odšla na Dunaj Kordeševa prošnja, da se mu zopet dovoli uredništvo Carniolije. Tu se je domislil Sedlnitzky, da je bilo Kordeševo obnašanje v času njegovega dunajskega bivanja v l. 1841 in 1842 vse prej nego priporočljivo. Bil je brez pravega posla in seveda zato tudi brez primernih sredstev. V svojih stiskah in zadregah je potem vsiljivo nadlegoval s prošnjami za podpore dvor in aristokracijo, pa tudi ravnatelje gledališč in ostalo glediško osebje. Dunajska policija je bila slednjič prisiljena, da je pozvala Kordeša, naj se vrne domov; Sedlnitzky sam mu je v ta namen pri cesarju izposloval 40 goldinarjev konv. denarja podpore.

Ker je moral ljubljanski gubernij o zadevi znova poročati, se je obrnil za podrobnejša pojasnila na polic. ravnatelja dr. Uhrerja. Le-ta je (19. julija 1845) sporočil, da se je **Kordeš** po svojem prisilnem odhodu z Dunaja dne 12. januarja 1845 nastanil v Celovcu. Le v času od 5. do 19. aprila se je mudil v Ljubljani, kjer se je pogajal z *Blasnikom* radi uredništva Carniolije. Po sklenjeni pogodbi se je z vednostjo policije podal na Dunaj, da bi tam poiskal poslovnih zvez, kakor je določala pogodba. V prestolnici se je mudil 14 dni, ne da bi dal povoda za kake pritožbe. Ljubljanski policiji se je zdel resnejši in čemerjnejši kakor l. 1838, ko je po dovoljenju za izdajanje lista delal dolgove in se lahkomišelnost obnašal in bil sploh po značaju in vedenju tak, kakor ga je tedaj policija opisala.

Dr. Uhrer meni dalje, da čeprav nima Kordeš tistega širokega znanja in onega finega takta, ki se zahteva od izvrstnih urednikov, se mu vendar ne more odrekatati neka literarna

izobrazba, razmeroma dobra talentiranost in sposobnost. Zlasti spreten je bil v zbiranju in kompilaciji prispevkov, ki so mu od raznih strani prihajali za Carniolijo in je zato ta list za njegovega uredništva bil mnogo bolj razširjen in priljubljen nego li pod naslednikom Hermannom. Ker ima Kordeš še vedno iste sposobnosti, ki so mu naklonile izdajateljsko dovoljenje in se je že izkazal kot večjega urednika, in je dalje v teku zadnjih treh let njegova preizkušnost le še izzorela in je njegovo vedenje po grenkih izkušnjah postalo bolj resno ter je za trdno sklenil, da bo na pošten način skrbel za svoj obstanek, zato je menila ljubljanska policija, da se Kordeš ne bo izkazal nevrednega za ev. dovoljenje uredništva Carniolije. Ob novi zaposlitvi in pri sredstvih za preživljanje se ne bo ponovilo njegovo dunajsko obnašanje, ki ga je zakrivil predvsem nezadostni zaslužek.

Glede na to ugodno policijsko poročilo je Sedlnitzky spregledal Kordeševo dunajsko bohemstvo. Dne 20. avgusta 1845 je odločil, da je pripravljen priznati Kordeša za urednika Carniolije, ki jo bo sedaj urejeval popolnoma na račun izdajatelja *Blasnika*, vendar le pod pogojem, da se cenzura tega lista poveri posebno preudarnemu in pazljivemu cenzorju, ki bo strogo odgovoren za nespotekljivost vsebine člankov. — O tem je ljubljanski gubernij takoj obvestil časopisnega cenzorja dr. Sporerja o odnosno njegovega namestnika Schloisnigga.¹⁷

Tudi Andreja **Smoleta** so pretehtali, ko je prosil, da bi smel izdajati slovenski politični in literarni časopis. V tej zadevi se je obrnil 2. maja 1840 gubernij na ljubljansko policijsko ravnateljstvo, da mu poroča o prosilčevi zanesljivosti, o njegovem nravnstvenem in političnem zadržanju, o njegovem glasu med občinstvom ter o stopnji njegove, za tako podjetje potrebne izomike. Gubernij da mora biti o vsem tem poučen, preden more o stvari staviti primeren predlog policijski in cenzurni dvorni oblasti.¹⁸

Gradivo o Smoletu je v glavnem zbral policijski kancelist Schadek, poročilo za gubernij (7. junija 1840) pa je sestavil ravnatelj namestnik, polic. višji komisar Suchanek. Tu beremo, da je bil Smole, ki je stanoval na Dunajski cesti št. 61, star 38 let, katoliške vere, neporočen, Ljubljančan, sin pokojnega žitnega

¹⁶ To je Sedlnitzky kesneje tudi pogrjal, a je pravno stanje, ki ga je ilir. gubernij molče priznal, pustil obveljati, ker se mu je *Blasnik* zdel po svoji gmotni poziciji in po svojem značaju kot izdajatelj primernejša oseba, kakor pa vihravi Kordeš.

¹⁷ Prim. o vsem tem predsedstvene spise ilirskega gubernija v ljublj. muzejskem arhivu, št. 808 ter 1228 de a. 1845.

¹⁸ Se je pač bal, da dobi zopet »nos«, kakor ga je dobil malo poprej radi Kordeša. Prim. moja Zgodovino slov. naroda, str. 560.

trgovca Smoleta, da je bil prejšnja leta ljubljanski poštar. L. 1827 ali 1828 pa je nenadoma izginil, vzeši seboj 6000 gld. konvencijskega (srebrnega) denarja, ki je bil lastnina njegove takrat še živeče matere. Potoval je po (izvenavstrijski) Italiji in Franciji, največ pa po Angleškem ter se je šele pred par leti vrnil, potem ko je porabil vso seboj vzeto gotovino. Kakor je pred svojim pobegom živel šumno in potratno, tako tiho in neopaženo se je zadržal po svoji vrnitvi. Večji del je preživel na svojem posestvu Prežek, kjer je prestal težke bolezni kot posledice poprejšnjega neurejenega načina življenja. Pri občinstvu ni na posebno dobrem glasu, ker ga splošno poznajo kot pustolovca. Sicer pa so nanj skoraj popolnoma pozabili, ker je po svojem povratku živel večinoma osamljeno; le ko se od časa do časa zopet prikaže v Ljubljani, oživi tu in tam spomin na burkaste objestnosti njegovega poprejšnjega ekstravagantnega življenja.

Obiskoval je le nemške (t. j. nižje) šole, vendar nikakor ni brez izobrazbe, ker si je pri svoji naravni nadarjenosti znal v beletristiki pridobiti mnogo znanja. Zelo je napredoval v studiju tujih jezikov — ne pa toliko v svojem slovenskem materinem jeziku —, tako da govori precej gladko francosko, italijansko in angleško. Ko se je vrnil iz tujine, se je zdelo, da se je oprijel ekonomije svojega posestva, ki pa ga je pred nekaj meseci prodal nekemu Kalesiču¹⁹ baje za 27.000 gld. Sedaj pa prebiva v Ljubljani brez pravega posla ter živi od obresti (600 gld.) nedotakljive glavnice 12.000 goldinarjev, ki jo je pri sodišču založila njegova rajnka mati. Ker je bil Smole zelo slabega zdravja in so se poznali na njem znaki že izživelega in komaj še vegetirajočega človeka, je policija sodila, da bo dal Smole samo ime, dejansko uredništvo lista pa da bo najbrž poverjeno drugi osebi. Kar se pa tiče političnega mišljenja, ni bilo nikoli slišati o njem kaj neugodnega; v poročilu na gubernij so sicer označili Smoleta za pustolovca, izpustili pa so Schadekovo pripombo, da je vdan tudi pijači.

Tudi »Novice« so povzročile, da so se med policijskimi spisi ohranili opisi in oznake nekaterih mož. Sredi aprila 1842 sporoča namreč gubernij policijskemu ravnateljstvu, da je prosil Blasnik za dovoljenje, izdajati pod odgovornim uredništvom dr. J. Orla slovenski tehnični časopis po vzorcu Pfennig-Magazina in sicer kot prilogo beletristični Carnioliji. — Glede **Blasnika** so iz policije poročali

Lud. bar. Mac-Neven

(26. aprila 1842), da so pri splošnem nadzoru vanju ljubljanskih tiskarjev opazili, da se je vedel vsekdar kot pošten, rodoljuben in neporečen mož, ki je s svojo posebno delavnostjo in podjetnostjo dvignil svojo tiskarno na prvo mesto. Neumorno si prizadeva, da bi čim bolj izpopolnil v svoji založbi izhajajoči leposlovni časopis Carniolijo, ki se mora za svoj obstoj prav za prav zahvaliti njegovi podjetnosti.

Odr. Orlu pa izvemo tam, da je bilo splošno mnenje, da je v poljedelski in pomološki stroki ter v sorodnih panogah najbolje podkovan in da je slovenščine popolnoma zmožen. Na Barju je imel obsežna zemljišča, ki jih je uspešno obdeloval. Med občinstvom je bil na dobrem glasu.

Sedlnitzky pa se s tem guvernerjevim poročilom še ni zadovoljil. Dne 15. junija 1842 je naročil ljubljanskemu policijskemu ravnatelju dr. Fr. Jan. Uhrerju, naj mu poroča podrobneje o dr. Orlu, odgovornem uredniku slovenske, nemškega jezika neveščemu delu podeželskega ljudstva namenjene tedenske priloge »Carniolije«, ki naj bi izhajala pod imenom »Kmetilhke in rokodelke novize«. Preden pa bi mogel s popolno mirnostjo o tej zadevi odločiti, naj mu policija na neočit način preskrbi o dr. Orlu podatkov glede narodnosti, o njegovem poprejšnjem življenju, o družinskih in drugih razmerah ter o njegovem načinu življenja in mu obenem sporoči lastno mnenje

¹⁹ Po Smoletu: Klešič (Gl. Zb. M. Sl., IV, 195).

o tem, da li smatra po vsem tem dr. Orla za popolnoma sposobnega in zanesljivega za uredništvo lista.

Policijski nadkomisar Suchanek je na osnovi poizvedb sestavil (16. julija 1842) odgovor, kjer pravi, da je dr. Jož. Orel doma iz vasi Skopo na Primorskem, 45 let star, oženjen, oče šestih otrok in da biva že 18 let v Ljubljani, kjer je po nekem sorodniku podedoval posest št. 10 v karlovškem predmestju. Po doseženem doktoratu se je bavil s sestavljanjem pravnih (Satzschriften). S svojim ostrim slogom in s pogostimi neprimernimi izrazi, ki jih je v svojih spisih posluževal pogosto zlasti zoper odvetnike, pa je deželno sodnijo (Landrecht) kot svojo nadrejeno oblast tako zelo zoper sebe usmeril, da ga potem niso smatrali sposobnega za odvetništvo in ga je nato res tudi več mladih doktorjev preskočilo. V prejšnjih letih je rad zahajal v veselo in živahno družbo, toda znatne skrbi, ki mu jih povzročajo vzgoja doraščajočih otrok in ki jim posveča vso svojo očetovsko skrb, so povzročile, da se nekaj let sem zadrži bolj resno in možato. Kar se tiče njegovih religioznih, političnih in moralčnih načel, ni nič neugodnega znano. Bavi se sicer deloma še vedno s sestavljanjem pravnih spisov, vendar mora posvečati največ pažnje svojim obsežnim, večinoma barjanskim posestvom, posebno še, ker ravna popolnoma na znanstven način in mu je poljedelstvo edini vir dohodkov za vzdrževanje njegove družine. Manjka mu sicer leposlovna naobrazba, tudi so mu oblike olikanega sveta docela tuje, vendar pa je v stroki poljedelstva, pomologije in z ekonomijo sorodnih industrijskih (= obrtno podjetnih) panogah dokazal kranjski kmetijski družbi take dokaze svojega znanja, da ga sedaj po pravici štejejo med prve korifeje te institucije. To se razvidi tudi iz tega, da so ga pri volitvah družbinega tajnika v mesecu maju 1842 za to mesto bili že predlagali. Glede na vse to in vpoštevajoč dejstvo, da je dr. Orel popolnoma zmožen slovenščine, se je mnenje policije glasilo tako, da bi se mu uredništvo predlaganega lista moglo z mirnim srcem zaupati.

Istočasno ko se je hotel podrobneje informirati o dr. Orlu, je vpraševal Sedlnitzky policijo tudi o tem, če je od gubernija predlagani cenzor »Novic«, upokojeni gub. svetnik. Jan. Nep. Vesel, po svojih razmerah, znanju in izobrazbi za ta posel popolnoma sposobna oseba. Suchanek je glede na to poročal, da je bil Vesel rojen v Gospiću v Vojaški krajini, da je star 69 let, vdovec, oče štirih odraslih otrok, od katerih je najstarejši sin kot aktuar v službi

Ljubljanske mestne in deželne sodnije, drugi je okrožni zdravnik v Postojni, tretji pa konicipist pri ljubljanskem guberniju.

Vesel je že nad 40 let na Kranjskem, kjer je vstopil v službo pri guberniju in je bil okrožni glavar v Novem mestu in pozneje prvi gubernijski svetnik. L. 1840 ga je cesar na njegovo prošnjo upokojil s pripombo, naj bi se (če mu bo to zdravje dopuščalo) tudi še naprej udeleževal gubernijskih sej, kar je tudi storil. Na policiji so končno še pristavili, da je Vesel slovenskega jezika popolnoma zmožen in da je po svojih izvrstnih lastnostih gotovo usposobljen, da bo mogel v popolno zadovoljstvo oskrbovati cenzuro lista, ki bi se ne mogla v Ljubljani zaupati boljšim in zanesljivejšim rokam.

Oglejmo si v policijskem zrealu predmarčne dobe, v kratkem še nekaj drugih znanih mož! Tu je predvsem avtor ljubljanske mestne topografije, dr. med. Viljem Lipič. Ta se je poganjal za klinično stolicu na padovanski univerzi (ki jo je pozneje tudi dobil). Konec decembra 1832 je poročal o njem Kremnizer, da je njegovo politično in moralčno vedenje nele neoporečno marveč vsega priporočila vredno in da ni nikoli pripadal kaki tajni družbi.

Drugo poročilo o njem (iz konca meseca aprila 1834) je nekoliko popolnejše: Lipič, drugi ljubljanski mestni zdravnik, je bil rojen v mestu Iglo (Neudorf) na Ogrskem (sam trdi razen tega v predgovoru Topografije, da je dalmatinskega porekla), 35 let star, katoliške vere, oženjen, oče treh otrok. Bil je takrat že 11 let v Ljubljani, med občinstvom je slovel kot znanstveno naobražen mož in človekoljubno delaven zdravnik. Razen svoje obsežne prakse se je bavil večinoma z literarnim delom medicinske stroke. Njegovo znanstveno in religiozno obnašanje je hvale vredno, politično zadržanje pa neoporečno. Bil je nežnoskrbni oče in soprog ter dober državljan, ki je vse splošno dobro zadevajoče ustanove podpiral s toplom vnemo.

Leta 1834 je najbrž Fr. Močnik, takrat bogoslovec 3. letnika v Gorici, prosil za kako ustanovo ali kaj sličnega. Gubernij je naročil poizvedbe, ki jih je ljubljanska policija odposlala 22. decembra 1834. Tam poroča, da je M. kmečki sin iz Cerknega na Primorskem, ok. 22 let star, da je l. 1830 dokončal s prav dobrim uspehom ljubljansko gimnazijo, v l. 1831. in 1832. filozofijo in v sledečih dveh letih pa oba letnika bogoslovja, vse z odličnim uspehom. Za svojih filozofskih studij je poslušal z najboljšim uspehom tudi predavanja iz višje matematike ter je bil v tem predmetu prav

izvrsten. Glede nraavnosti je bil dober, politično obnašanje neoporečno in ni na sumu, da bi pripadal kaki tajni družbi.

Ko je šlo za zasedbo advokatskega mesta, je o poznejšem politiku dr. Mat **Kavčiču** poročal (2. febr. 1835) policijski ravnatelj Sicard guberniju, da je K. okrajni komisar v Mekinjah, rojen v Medvodah, 32 let star, kat. vere. poročen, kmečki sin, ki je dovršil jur.-polit. studije l. 1828 na dunajski univerzi z najboljšim uspehom, l. 1829 je postal doktor,²⁰ l. 1834 pa je s posebno odliko napravil odvetniški izpit. Sicard pravi dalje, da je dr. K. skromen in miren mož in je v nraavnstvenem oziru na najboljšem glasu, v političnem oziru pa ni bilo nikoli opaziti niti najmanjše nepovoljnosti: je vnet pristaš cesarske hiše in ne pripada nobeni tajni družbi.²¹

Poleti l. 1847 je zvedel ljubljanski gubernij od celovške filozofske studijske direkcije, da se je Karel **Dežman** prijavil za konkurzni izpit za stolico poljedelstva in prirodopisja. Policija je (15. julija 1847) izpolnila predpisano tabelo, ki imenuje Dežmana doktoranda prava in pravi, da je posestnik hiše št. 270 v Ljubljani, 26 let star, rojen v Idriji, da je »zdravih«
religioznih načel, v političnem oziru je izvrsten (gediegen), njegovo življenje je zelo urejeno in je na prav dobrem glasu ter da ne pripada nobeni tajni družbi.

Nekako v istem času se je dr. Vinko **Klun**, takrat zasebni učitelj nemščine v Benetkah, poganjal za katedro nemškega jezika in literature v Cremoni. Ljubljanska policija je 14. avgusta 1847 poročala o njem generalnemu policijskemu ravnatelju v Benetkah. Iz obvestila je mogel ta posneti, da je Klun rojen Ljubljčan, 24 let star, sin ljubljanskega, že pred 20 leti umrlega podeželskega kočijaža. Razen svoje matere, ki je živela v Ljubljani kot vdova v zelo skromnih razmerah, ni imel nobenih drugih živčih bližnjih sorodnikov. V Ljubljani je dovršil gimnazijske in filozofske studije s prav dobrim uspehom, pred nekako tremi leti je stopil v prakso pri ljubljanskem provincialnem državnem knjigovodstvu, po dveh letih pa je zapustil to službo, ker ni imel veselja do nje. Pred poldrugim letom pa se je po posredovanju tržaškega škofa, čigar naklonjenost si je znal pridobiti, podal v Benetke kot domači učitelj v neko grofovsko družino. Za časa ljubljanskega bivanja je bilo njegovo vedenje v vsakem oziru vedno neoporečno, njegovo življenje zelo

²⁰ Po Kidriču pravilno l. 1830. (Razprave znan. društva za hum. vede, III, 1926, str. 70.)

²¹ Muzejski arhiv v Ljubljani, odd. predsedstveni spisi ilir. gubernija, No 282 de a. 1835.

Anton Stelzich

urejeno ter je bil na glasu kot reden, zelo nardarjen in spreten mladenič. Vendar so hoteli nekateri zapaziti na njem često neko prenapetost v njegovih nazorih, ki pa se nikakor ni tikala političnih zadev. Tudi pri oblasti, kjer je služboval, so ga ohranili v dobrem spominu. Njegova načela so se izkazala kot izvrstna, tudi ne pripada nobeni tajni družbi.

Bilo je zopet poleti l. 1847, ko so se v Vinkovcih spoteknili nad 27letnim, vitkim plavolasim juristom Jožefom **Čizmanom**, ki jim je tam pravil, da potuje po uradnem nalogu, da bo obiskal Mitrovico, Zemun in Belgrad in da bo preiskal arhive grških samostanov. V njegovem spremstvu je bil menda tudi neki mlad trgovec iz Karlovca. Potoval je s potnim listom, ki ga je dobil v Ljubljani za pot na Dunaj. Pravil je, da se je tam poročil s hišno posestnico in je sedaj pričakoval službe pri cenzurski direkciji, dotlej pa da hoče v znanstvene svrhe potovati v Turčijo in Egipet, za kar bo na Dunaju dobil potrební potni list. Dalje je trdil, da prevaja neko orientalsko zgodovino, za kar dobiva na razpolago gradivo v Dvorni knjižnici, in da stremi za službo pri c. kr. tajni dvorni pisarni (k. k. geheime Haus-, Hof- und Staatskanzlei).

Čizman jo je po vsem tem namesto nraavnost na Dunaj mahnil preko Vrhnike, Reke in Karlovca v Vinkovce. Ljubljanska policija je poročala, da živi njegova mati kot vdova (njen mož je bil učitelj na ljubljanski normalki in je umrl pred 15 leti) v bornih razmerah toda neoporečno. Čizman (ki je imel na Dunaju še

enega brata jurista) je studiral na ljubljanskem liceju, juridične studije pa je završil pred tremi leti na Dunaju. V Ljubljani mu ni bilo oporekati: njegovi dunajski tovariši so sicer cenili njegovo spretnost, a so ga imeli obenem tudi za nekoliko prenapetega.

Stem smo tudi kronološko prišli do konca takozvane predmarčne periode. Poročila in oznake (izvemši deloma tiste, ki jih je o nekaterih osebah in zadevah podal Kremnizer) slonijo na resnih razmišljanjih in so osnovane na točnih in zanesljivih podatkih. Pri policiji kakor tudi pri guberniju so želeli biti vsakomur pravični. Nikogar niso hoteli nalašč pehniti v nesrečo ali mu škodovati z maliciozno oznako: kake

ne dovolj dokazane ali drugače kočljive podatke so celo skušali zagrniti in prikriti s plaščem prizanesljivosti. Vsak primer bi se moral individualno preiskati in le poredkoma so podajali šablonske označbe.

Taka je torej bila policija pred viharjem leta 1848! Hipna burja revolucije je sicer potegnila s seboj vsemogočnega in po svojih organih vsevednega in vsevidljivega Sedlnitzkega. Ostal in vladal pa je še dalje duh in aparat, ki si ga je vzgojil in ki je potem držal trdno na nogah novi absolutizem ob začetku druge polovice XIX. stoletja. le da so ob spremenjenih narodnopolitičnih razmerah postali tuji uradniki čisto manj objektivni in manj strpljivi.

PRISPEVEK O DOBI

(K *Zhbelizi W.*: 1835.) — Dr. Avg. Žigon

Ali sta Čop in Prešeren, mentorja našega rodu, kot romantika s svojo *Zhbelizo* v slovstvu in življenju našem pravilno zavzela načelno smer *z o p e r* — tistodobni janzenizem v deželi? To vprašanje, že davno med nami, si je na tem mestu jasno izreči.

Janzenizem je ob nastopu *Zhbelize* v našem življenju imel od škofa Herbersteina navzgor že nad 50 let tradicije: nad 50 let zagriženih verskih sporov in državnopolitičnih borb, a tudi osebnih sovražnosti, ponagnjenih in vedno pripravljenih v policajstvo in žandarstvo, po značaju našem v zahrbtno gonje, škodoželjne denunciacije in naravnost ogabne, osebno eksistenco ogrožujoče persekucije.¹ Dasi pa ni takrat več imel svoje nekdanje veljave in moči, ker že davno ne več državne sankcije v deželi. je vendarle štel zlasti med starejšim duhovstvom na Kranjskem, in posebej v Ljubljani, še dosti vnetih, v starem ostrem duhu vzgojenih, v življenju po svojem naziranju odločno nepopustljivih zastopnikov.² Bil je namreč janzenizem pretežno, in skorajda izključno zadeva le duhovniškega svetá; toda vsled pastirske prakse je segal, včasih naravnost rezal, in to na najboljčutljivejši strani, v živo življenje naše: v dušo in duhá, v vest kmetu in še bolj

meščanstvu.³ Obveljavljal je svoj vpliv v vseh slojih in po vsej deželi, a najbolj trdovratno in neizpodbitno, do osornosti ostro v Ljubljani sami.

Nismo pa imeli za odgovor uvodnemu vprašanju o Čopu in Prešernu v javnosti prav do leta 1916 nikakih resnih podlag. Bila sta nam dotodaj pravzaprav, če že ne edini, pa vsaj glavni vir edinole Čop in Prešeren v svojih delih, literarnih izjavah in zlasti pismih. Toda vse te izjave nam večinoma pričajo le o samem dejstvu, da sta bila Čop in Prešeren osebno duhu janzenizma in njegovi stranki dosledno odločna nasprotnika. Leta 1916 šele je podal iz arhivov dr. Jos. Gruden v svojih treh razpravah prve zadostne objasnitve: njegovemu jasnemu nastopu so sledili poslej, ko je bil led prebit, novi, zelo dobrodošli prispevki ter iz novih strani poglobili spoznanje zgodovinskega pojava.⁴

² Prešeren (nekako l. 1851, ali 1852.) v svoji »Romarski« (Zvon Dunajski, 1879/75), l. 1848, v Čbelici V./17 z naslovom »Šmarna góra« objavljeni satiri zoper domače janzeniste: »Vsih stanov so trume plašne, To se vidi z njih oblek: Vidijo se štole mašne, Žida in hodnik vse vprek.«

⁴ Dr. Josip Gruden (v nasl. redu): 1) Pričetki našega janzenizma. (Čas 1916, št. 5., 121); 2) K drugemu prevodu sv. pisma. (Carniola 1916, št. 2., 95); 3) Janzenizem v našem kulturnem življenju. (Čas 1916, št. 4., 177). — Poslej so prispevali k vprašanju zlasti: Vrhovnik Ivan, Ozadje Prešernove šmarne gore. (Dom in Svet 1920, 246). Dr. P. R. Čebulj, Janzenizem na Slovenskem in frančiškani. (Ljubljana 1922. Tam tudi literatura!). Dr. Fr. Ušeničnik, Rigorizem naših janzenistov. (Bogoslovni vestnik 1925, 1). Jakob Solar, Problem naše vernosti III. (Križ II., 1929, posebej na str. 35). Dr. Josip Mal, Zgodovina slov. naroda. (Zv. 8., str. 308; Celje 1929). Gradiva in smernic dovolj — za idejno globoko, stvarno bolj pregledno in zlasti bolj odkritosrčno literarno zgodovino o tej dobi.

¹ Dr. Josip Gruden, Janzenizem v našem kulturnem življenju. (Čas 1916, zv. 4., str. 189 sl.).

² Čop v svoji literarni zgodovini Šafaříku l. 1851: »Diese geläuterten religiösen und moralischen Ansichten, denen seit Bischof Carl Herberstein bey weitem der größere Theil der krainischen Geistlichkeit huldigte und meistens noch huldiget.« (ZMS I./147).